

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

Sisäministeriö

Ministeriöiden tulevaisuuskatsaus 2022 –
Yhteiskunnan tila ja päätöksiä
vaativat kysymykset

Koko julkaisu osoitteessa <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-780-5>

5 Sisäministeriö

5.1 Toimintaympäristö on korostuneen epävakaa

Suomen turvallisuusympäristö on muuttunut Venäjän hyökkäyssodan takia epävakaksi ja ennakoimattomaksi. Toimintaympäristön muutos näkyy monin eri tavoin sisäministeriön hallinnonalalla. Se voi näkyä esimerkiksi erityisesti laaja-alaisessa vaikuttamisessa, joka pitää sisällään hybridivaikuttamisen, mutta myös avoimen sotilaallisen voimankäytön osapuolten välillä. Vihamielisen valtiollisen vaikuttamisen Suomea kohtaan arvioidaan kasvavan. Valtiollinen tai muu toimija pyrkii suunnitelmallisesti erilaisia, toisiaan täydentäviä keinoja käyttäen ja tunnistettuja heikkouksia hyödyntäen saavuttamaan omat tavoitteensa. Vaikuttamisen keinovalikoimaan katsotaan kuuluvan mm. poliittisia, diplomaattisia, taloudellisia ja sotilaallisia keinoja sekä informaatio- että kybervaikuttamista. Vaikuttamisoperaatioiden keskeinen elementti on varsinaisten tavoitteiden ja suunnitelmallisen toiminnan piilottaminen.

Vaikuttamisella voi olla merkittäviä vaikutuksia oikeus- ja yhteiskuntajärjestykseen, kansalliseen turvallisuuteen, yleiseen järjestykseen ja turvallisuuteen, rajaturvallisuuteen, rikollisuuteen, väestönsuojeluun, tiedustelutoimialaan sekä pahimmillaan alueelliseen koskemattomuuteen. Valtiollisen vaikuttamisen lisäksi tai niiden ohessa tai yhteistoiminnassa valtiollisen toimijan kanssa rikolliset organisaatiot pyrkivät hyödyntämään epävakaita oloja, sotia sekä pakolais- ja muuttoliikkeitä. Rikolliseen toimintaan puuttumisen ohella on kyettävä tunnistamaan entistä tarkemmin toimintaan liittyvät muut mahdolliset vaikutukset ja vaikuttajat.

Kansainvälisen turvallisuustilanteen muutokset edellyttävät myös kansallista kykyä suojata väestöä, infrastruktuuria ja viranomaisten toimintaa esimerkiksi sotilaallisilta ja säteilyuhkilta. Nykyisellä resurssitasolla väestön suojaamisessa joudutaan keskittymään yhteiskunnan tärkeimpien kriittisten infrastruktuurien suojaamiseen. Vaikka Suomessa on EU:n kattavin väestönsuojaverkosto, väestönsuojat vaativat monin paikoin kunnostamista ja päivitystä nykyisiä vaatimuksia vastaaviksi. Myöskään varautumisen ja väestönsuojelun järjestelmät eivät vastaa nykyisessä kansainvälisessä turvallisuusympäristössä tapahtuneita muutoksia. Siviilivalmiuden ja varautumisen (sis. väestönsuojelun ja väestönsuojat) kehittämistä ei ole pystytty ylläpitämään resurssivajeen takia viime vuosikymmeninä.

Toimintaympäristön muutosvauhti ja uhkien yhdenaikaisuus haastavat demokraattiset päätöksenteko- ja lainsäädäntöprosessit. Moni eri toimija kartoittaa systemaattisesti ja analyttisesti yhteiskunnan ja viranomaisten heikkouksia. Informaatiovaikuttamisella

pyritään muokkaamaan mielipideympäristöä siten, että tunnistettuja heikkouksia ei korjata tai niihin ei puututa. Yhteiskunnallisen vastakkainasettelun luomisella ja tukemisella rakennetaan vaikuttajalle edullista toimintaympäristöä.

Vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden arvioidaan lisääntyvän, kansainvälistyvän ja kovenevan EU:ssa ja Suomessa. Ukrainan sota kiihdyttää tätä kehityssuuntaa. Häädänalaisten ihmisten tilanne altistaa heidät erilaiselle hyväksikäytölle, kuten seksuaaliselle ja työperäiselle ihmiskaupalle. Myös muut rikosilmiöt voivat kasvaa, kuten laiton asekauppa, kyberrikokset, viharikokset ja sotarikokset. Eurooppalaisen ja pohjoismaisen yhteistyön tiivistäminen ja osallistumisen lisääminen kansainvälisiin tehtäviin on välttämätöntä näihin ilmiöihin vastaamiseksi.

Sisäisen turvallisuuden toimijoiden suorituskyky on yhä tiiviimmin sidoksissa teknologiaan ja dataan, sen omistajuuteen sekä käsittelyyn, mihin nykyinen sääntely eivätkä työvälineet vastaa riittävästi. Tekoälyn ja algoritmien kehittyessä kyberrikoksilla- ja vaikuttamisella on lähes rajattoman skaalautumisen mahdollisuudet globaalissa maailmassa marginaalisilla kustannuksilla. Tämä tulee haastamaan erityisesti poliisitoimen, esimerkiksi rikosten estämisessä ja selvittämisessä, mutta myös muiden sisäisen turvallisuuden toimijoiden suorituskykyä. Laajat tietomurrot tai palvelunestohyökkäykset voivat heikentää yhteiskunnan kykyä suojata yksilöä ja tämän oikeuksia.

Aiemmatkaan haasteet eivät ole kadonneet minnekään. Kansallisesti riskien ja uhkien alueellisissa ilmentymissä on merkittävää vaihtelua, esimerkiksi sää- ja ilmatoriskien osalta. Sään ääri-ilmiöistä ja ilmastonmuutoksesta tai väestön ikääntymisestä aiheutuvat onnettomuudet tai häiriöt näkyvät kasvavina viranomaishälytyksinä.

Väestön ikärakenne haastaa myös työmarkkinat. Suomessa nopeimmin kasvavat yli 75-vuotiaiden ikäluokat. Työperäisen maahanmuuton lisäämisellä on kiire, sillä työikäisen väestön vähentyminen johtaa vakavaan työvoimapulaan. Ilman maahanmuuttoa Suomen työikäinen väestö vähentyisi jo kuluvan vuosikymmenen loppuun mennessä 150 000:lla. Vuoteen 2035 mennessä pelkästään sosiaali- ja terveysalalle tarvitaan 200 000 uutta työntekijää. Jo nykyisellään maassamme jää kymmeniä tuhansia työpaikkoja syntymättä/täyttämättä osajapulan takia.

Samaan aikaan, kun työvoimasta kilpaillaan, tullaan globaalisti näkemään yhä enemmän myös pakotettua muuttoliikettä muuttuvien elin- ja ilmasto-olosuhteiden sekä konfliktien takia. Afrikassa väestö kaksinkertaistuu ennusteiden mukaan vuoteen 2050 mennessä. Elinmahdollisuuksien kaventuminen tulee aiheuttamaan merkittävää muuttoliikettä ennen kaikkea Afrikan sisällä, mutta kasvavaa muuttoliikepainetta muualle, myös Eurooppaan.

Konfliktit tekevät muuttoliiketilanteen ennakkoinnista ja varautumisesta vaikeaa. Venäjän hyökkäys Ukrainaan aiheutti jo parissa viikossa miljoonien lähtemisen liikkeelle. Ukrainassa käytävällä sodalla voi olla vaikutuksia muuttoliikkeeseen myös globaalisti. Ukraina ja Venäjä ovat tärkeitä viljantoimittajia Afrikkaan ja Lähi-Itään, ja sodan vaikutukset globaaliin ruokaturvaan voivat aiheuttaa lisää pakotettua muuttoliikettä. Suomi on jo nyt erittäin haastavassa tilanteessa, kun maahan arvioidaan saapuvan noin 48 000 ukrainalaista hakemaan suojelua vuonna 2022. Määrien arvioidaan pysyvän korkealla myös lähitulevaisuudessa.

Eri väestöryhmien väliset erot ja turvallisuuden polarisaatio, erityisesti voimakkaasti jännittyneessä turvallisuusympäristössä, haastavat turvallisuuspalveluiden suunnittelua ja tuottamista. Yhteiskunnan kasvanut vastakkainasettelu eri väestöryhmien välillä on lisännyt radikaalien ideologioiden suosiota. Erityisesti äärioikeiston uhka on voimistunut ja tilannekuva on entistä huolestuttavampi. Lisäksi teknologinen kehitys on tuonut toimijoille uusia mahdollisuuksia mm. verkostoitumiseen, disinformaation ja propagandan levittämiseen sekä rekrytointiin.

Haavoittuvassa asemassa oleviin kohdistuu erityisen suuri riski häiriötilanteessa ja poikkeusoloissa. Lisäksi he ovat alttiita erilaiselle rikolliselle hyväksikäytölle ja ongelmien kasautumiselle. Lasten ja nuorten kasvavasta pahoinvoinnista on koronapandemian jäljiltä huolestuttavia merkkejä. Jos ongelmiin ei puututa ajoissa, ne voivat johtaa syrjäytymiskehitykseen tai pahimmillaan rikoskierteeseen. Rikosaktiivisten nuorten määrä on ollut laskusuunnassa jo useamman vuoden ajan. Rikollisuus keskittyy voimakkaasti pieneen joukkoon nuoria, joista aktiivisin ja eniten huolta herättävä ryhmä tekee yhä vakavampia tekoja. Samalla syrjäytymiskehityksen ennakoidaan lisäävän hälytystehtävien määrää. Sisäisen turvallisuuden toimijoiden tuleekin kyetä räätälöimään palveluja entistä paremmin eri asiakasryhmille. Muutos näkyy esimerkiksi turvallisuusviestinnän ja moninaisten viestintävälineiden, -alustojen sekä -osaamistarpeen kasvuna.

Nykyisen palveluverkon kattavuuden ja palvelutason säilyttäminen tiivistyville ja kasvavilla kaupunkiseuduilla koettelee sisäisen turvallisuuden toimijoiden palvelutuotantoa, sen rakennetta ja taloutta. Palvelutasoa tulee samalla ylläpitää myös reuna- ja harva-alueilla, joissa väestö vähenee. Erityisesti harvaan asutuilla alueilla on rekrytointihaasteita. Poliisi ja pelastustoimi ovat lähipalvelua ja mikäli riittäviä henkilöresursseja ei ole, ei palveluja kyetä tuottamaan palvelutarpeiden kasvua vastaavasti.

5.2 Viranomaisilta edellytetään toimintakyvyn ja resilienssin vahvistamista

Ratkaisujen suuntia:

- Toimintaympäristön perustavanlaatuinen muuttuminen edellyttää turvallisuusviranomaisten toiminta- ja suorituskyvyn vahvistamista yleisen järjestyksen ja turvallisuuden, rajaturvallisuuden, pelastustoimen sekä tiedustelutoiminnan osalta kansallisen turvallisuuden varmistamiseksi.
- Sisäisen turvallisuuden palvelujen ylläpitäminen ja kehittäminen koko Suomen alueella edellyttää myös normaalioloissa riittävää, oikein kohdennettua rahoitusta henkilöstöön, toimitiloihin, kalustoon ja ICT-järjestelmiin. Lisäksi tarvitaan henkilöstön ammatillisen osaamisen jatkuvaa kehittämistä.
- Turvallisuusviranomaisten suorituskkyä ja voimavaroja tulee nostaa, jotta voidaan hallita myös turvallisuutta uhkaavia pahimpia vaihtoehtoja. Viranomaisten henkilöstövahvuus, määrältään ja laadultaan riittävä materiaali tilanteen vaatimuksiin nähden sekä kyky ylläpitää nostettua suorituskkyä, virka-apua ja valmiutta tulee turvata kaikissa tilanteissa (ml. pitkittyneet poikkeusolot tai häiriötilanteet, reservi).
- Viranomaisten kriisinsietokyky tulee turvata mm. järjestelmien varmentamisella ja toiminnan kannalta kriittisten laitteiden, materiaalin sekä varaosien hankinnoilla etukäteen.
- Valmiussuunnittelua tulee kehittää valtakunnallisesti ja alueellisesti johtamisen, tilannekuvan, materiaalien valmiuksien sekä logististen järjestelyjen osalta.
- Turvallisuusviranomaistemme yhteistyötä tulee edelleen tiivistää keskeisten eurooppalaisten ja kansainvälisten kumppanuusorganisaatioiden kanssa.
- Suomen liittyminen Nato:n jäseneksi vahvistaa myös osaltaan kansallista kriisinkestävyyttä yhteisten resilienssitavoitteiden ja resilienssin arvioinnin kautta. Jäsenmaiden kriisinsietokyvyn vahvistumisella ja kriittisten siviilisektorien toimintavarmuudella on suora yhteys liittokunnan puolustuksen järjestämiseen.
- Suomen merellinen turvallisuus ja meriliikenteen vapaus tulee varmistaa suorituskkyä ylläpitämällä ja vahvistamalla valvontakykyä.

Sisäisen turvallisuuden viranomaisilla on vaikeuksia selvitä nykyresurssein normaaliolojen tehtävistään. Jo aiemmat toimintaympäristössä tapahtuneet muutokset ovat lisänneet ja monimutkaistaneet esimerkiksi poliisin tehtäviä eivätkä viranomaisten resurssit ole kasvaneet samassa tahdissa. Yhdenvertaisten palveluiden tuottamisessa ja harva-alueiden toimintavalmiuden turvaamisessa kriittisimpiä tekijöitä ovat kattavan ja tarkoituksenmukaisen palveluverkon ja -tason ylläpito sekä riittävät voimavarat, myös poikkeusolojen varalta.

Sisäisen turvallisuuden toimijoiden suorituskyky on mitoitettu normaalioloille, jossa lyhytaikaiseen tai yksittäiseen häiriöön vastaaminen on perustunut kokonaisturvallisuusmallin mukaiseen yhteistyöhön, hyvin toimivaan keskinäiseen virka-apuun ja sidosryhmäyhteistyöhön. Pitkittyneissä ja monialaisissa tilanteissa eri viranomaisten resurssit ovat sidottu omien lakisääteisten tehtävien hoitoon, mikä ei mahdollista esimerkiksi keskinäistä virka-apua normaaliolojen tavoin.

Kokonaisturvallisuuden malli edellyttää, että normaalioloissa sisäisen turvallisuuden viranomaisten suorituskyky ja toimintavarmuus ovat riittävästi resurssoidut. Jo ennen Venäjän hyökkäystä Ukrainaan sisäisen turvallisuuden palvelutuotannon ylläpitämisen arvioitiin edellyttävän lähes 2 500 pelastajaa, 8 200 poliisia ja 3 000 rajavartijaa vuoteen 2030 mennessä. Turvallisuusviranomaisten vahva toiminta- ja suorituskyky lisää kansalaisten luotamusta tilanteiden hallintaan ja heikentää siten esimerkiksi informaatiovaikuttamisen onnistumismahdollisuuksia.

Perusta myös häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa toimimiselle rakentuu päivittäisten tehtävien hoidolle ja valmiuden ylläpidolle. Poliisitoimintaa on uudistettava kokonaisvaltaisesti, jotta oikeusvaltion kulmakivenä ja yhteiskuntarauhan ylläpitäjänä poliisi voi vastata yhteiskunnan vaatimuksiin. Palveluiden valtakunnallinen kattavuus voidaan saavuttaa järjestämällä tarkoituksenmukaisella tavalla poliisin hallinto- ja henkilöstörakenne sekä tekniset voimavarat toimintakykyisiksi yksiköiksi.

Turvallisuustilanteen muutoksista huolimatta Itämeri säilyy vilkkaana meriliikenteen solmukohtana. Suomen talouden toimivuus ja huoltovarmuus ovat riippuvaisia merestä ja merenkulun vapaudesta. Vilkkaasta liikenteestä johtuen meri- ja ympäristöonnettomuuksien riski on suuri. Meriturvallisuuden ylläpitäminen, meripelastus ja ympäristövahinkojen torjunta mukaan lukien, ovat tärkeitä toimintoja kaikissa tilanteissa.

Automaatio, robotiikka ja oppiva tekoäly voivat tulevaisuudessa auttaa viranomaisia erilaisten tehtävien hoitamisessa, mutta uuteen teknologiaan investoiminen ja sen ylläpitäminen vaatii resursseja samoin kuin osaamista muutoksen toteuttamiseen.

5.3 Suomen on varauduttava laaja-alaiseen vaikuttamiseen

Ratkaisujen suuntia:

- Hybridiuhkiiin varautuminen edellyttää viranomaisten toimintaedellytysten turvaamista, yhteisen tilannekuvan ja systemaattisen uhka-arvioinnin kehittämistä, varautumista ohjaavien strategia-asiakirjojen päivittämistä ja kokonaisturvallisuuden toimintamallin sovittamista nykyiseen turvallisuustilanteeseen.
- Lainsäädäntöä ml. valmiuslaki on kehitettävä edelleen vastaamaan laaja-alaiseen vaikuttamiseen ja sotaa alempiasteisiin häiriötilanteisiin. Erityistä huomiota on kiinnitettävä tunnistettuihin heikkouksiin ja toimivaltapuutteisiin.
- Viranomaisten toimintaedellytykset, tiedonvaihto, työnjako ja yhteistyön edellytykset kyberrikollisuuden torjunnassa ja kyberturvallisuudessa tulee varmistaa. Myös kyberlainsäädännön uudistarpeet tulee arvioida.
- Kansallinen kriittinen infrastruktuuri tulee määrittää ja arvioida siihen liittyvät keskeiset lainsäädännön muutostarpeet sekä sen ohjauksen ja valvonnan järjestäminen
- Väestön ja infrastruktuurin suojaaminen edellyttää voimavaroja väestönsuojeluun sekä tehtävänjaon ja varautumisjärjestelyiden koordinaation selkeyttämistä valtakunnallisesti ja alueellisesti.

Hybridiuhkiiin liittyy tyypillisesti pyrkimys aiheuttaa yhteiskunnallista epävakautta, mikä lisää merkittävästi riskiä laajamittaisiin, hallitsemattomiin ja väkivaltaisiin sisäisiin levottomuuksiin. Myös esimerkiksi kyberhyökkäyksestä johtuvat laajat sähkö-, lämpö-, vesi- tai logistiikkaverkon ohjaushäiriöt saattavat johtaa nopeasti kriisiin, joka on uhka sisäiselle turvallisuudelle.

Laaja-alaisen vaikuttamisen tilanteessa sisäisen turvallisuuden viranomaiset toimivat ensivasteena ja niiden suorituskykyä tulee parantaa, jotta kyetään vastaamaan nopeasti eska-loituviiin turvallisuusuhkiiin. Koska toimet laaja-alaisen vaikuttamisen torjumiseksi eivät lähtökohtaisesti ole minkään yksittäisen toimialan tai ministeriön yksinään valmistelevia asioita, on verkostomainen valmistelu tunnistettu sekä sisäministeriössä että laajemmin valtioneuvostossa keskeiseksi kansalliseksi toimintamalliksi. Erityisen tärkeää on edistää turvallisuusviranomaisten kykyä tunnistaa laaja-alaista vaikuttamista.

Suomen tulee varautua myös hybriditilanteisiin, joissa muuttoliikettä käytetään poliittisen vaikuttamisen välineenä. Suomi voi joutua tilanteisiin, joissa on punnittava toimia, joilla turvataan kansallista turvallisuutta, alueellista koskemattomuutta tai kansanterveyttä samalla, kun täytetään kansainvälisen oikeuden asettama velvoite tutkia laadukkaalla tavalla turvapaikkahakemukset ja tarjota suojelua sitä tarvitseville. EU valmistelee parhailaan lainsäädäntöä keinoista, joilla jäsenmaat pystyisivät paremmin hallitsemaan muuttoliikkeen välineellistämisyhteyksiä. Suomen tulee aktiivisesti edistää EU:n uutta lainsäädäntöä sekä kehittää kansallista lainsäädäntöä vastaamaan entistä paremmin muuttoliikkeen kriisitilanteisiin.

Väestön suojaamisen tavoitteena on suojata väestöä niin hyvin kuin on mahdollista realistisesti toteutettavissa olevin järjestelyin ja kustannuksin. Väestö varaudutaan riskiarvioiden ja uhkatilanteiden mukaisesti suojaamaan olemassa oleviin väestönsuojoihin ja mahdollisimman hyvän suojan antaviin sisätiloihin evakuoitien avulla. Väestönsuojelun valtakunnallisen ja alueellisen varautumissuunnittelun tason nostaminen nykyisestä edellyttää selvää resurssien uudelleen kohdentamista tai voimavaralisäyksiä. Siviiliviranomaisten ja puolustusvoimien välistä varautumisyhteistyötä esimerkiksi riskien arvioinnissa ja suunnittelussa tulee kehittää.

Digitalisaatio on muuttanut Suomeen kohdistuvan teknologisen uhkan aiempaa epäsymmetrisemmäksi. Korkean teknologian yhteiskunta, ihmiset ja sen kriittinen infrastruktuuri ovat erittäin alttiita tahattomille häiriöille, hybridi- tai muulle vaikuttamiselle sekä tahallille rikolliselle toiminnalle. Nykyisten häiriöiden ja perinteisen rikollisuuden rinnalle syntyy enenevässä määrin erilaisia turvallisuusilmiöitä, kuten uusia kyberrikosten muotoja, joita turvallisuusviranomaisten on kyettävä ennalta estämään ja selvittämään. Julkisesti internetissä saatavilla olevien ja yhteiskunnan toiminnan kannalta merkittävien tietojen määrän kasvu mahdollistaa tietojen yhdistämisen yksilön ja yhteiskunnan vahingoittamistarkoituksessa. Kyberympäristössä ja informaatioympäristössä kansalliseen ja sisäiseen turvallisuuteen voi vaikuttaa ilman, että vaikuttamiseen tarvittaisiin valtavia resursseja.

Kriittinen infrastruktuuri on elintärkeää yhteiskunnan toimivuudelle ja samalla strateginen ja tiedustelun kohde, mikä edellyttää infrastruktuurin suojaamista. Kriittiseen infrastruktuuriin kohdistuvat kyberhyökkäykset sekä ulkopuolisen tahon pääsy tietoliikenneyhteyksiin ovat kasvavia uhkia kansalliselle turvallisuudelle.

5.4 Suomi tarvitsee kokonaisvaltaisen maahanmuuttopolitiikan

Ratkaisujen suuntia:

- Valmistellaan maahanmuuttopoliittinen selonteko
- Tehdään ulkomaalaislain kokonaisuudistus
- Varaudutaan työvoiman ja opiskelijoiden maahanmuuton sekä pakolaismäärien kasvuun
- Turvataan maahanmuuton kasvun ja laajamittaiseen maahantuloon varautumisen edellyttämät viranomaisresurssit.

Maahanmuuton lisäämiseksi Suomen tulee tehdä kokonaisvaltaista, kaikki maahanmuuton osa-alueet huomioivaa pitkäjänteistä maahanmuuttopolitiikkaa, jossa tavoitteet on asetettu ylihallituskautisesti.

Maahanmuuttovirasto kehittää parhaillaan voimakkaasti toimintaansa, jotta osaavaa työvoimaa ja opiskelijoita saadaan Suomeen nopeasti ja sujuvasti, ja samalla turvataan laadukkaat turvapaikkamenettelyt sekä varmistetaan tehokas toiminta mahdollisen laajamittaisen maahantulon tilanteessa. Maahanmuuttoviraston toiminta on digitalisaatiokehityksestä huolimatta erittäin työvoimavaltaista. Kehittämistä on haastanut vuosittaisten määrärahojen vaihtelu, joka ei mahdollista pysyvän työvoiman ylläpitämistä, vaan on johtanut henkilöstön jatkuvaan vaihtuvuuteen. Tavoitteiden saavuttamiseksi on keskeistä turvata Maahanmuuttovirastolle pysyvästi riittävät resurssit

Ukrainan pakolaisten vastaanottoon ja palveluiden järjestämiseen tarvitaan monialaista viranomaisyhteistyötä ja merkittäviä lisäresursseja. Kotouttamistoiminnassa tulee huomioida, että merkittävä osa Suomeen tulleista tilapäistä suojelua saavista mahdollisesti haluaa jäädä maahan pysyvästi. Ukrainasta paenneiden vastaanottamiseen ja kotouttamiseen liittyvät kysymykset voivat kriisin pitkittyessä muuttua EU:lle haastaviksi. Suomelle on ulkorajavaltiona erityisen tärkeää, että EU:ssa löydetään yhtenäisiä ja yhteisvastuullisia ratkaisuja, paitsi nyt akuutissa tilanteessa, myös laajemmin turvapaikkajärjestelmän uudistuksessa. EU-yhteistyö vahvistaa Suomen kriisinkestävyttä. Lisäksi muuttoliikkeen lähtö- ja kauttakulkumaiden kanssa tulee luoda laaja-alaisia kumppanuuksia, joiden osana voidaan mm. vaikuttaa muuttoliikkeen perimmäisiin syihin ja tarjota laillisia maahantuloväyliä. Paluuyhteistyötä koskien kumppanuuksissa on tärkeä etsiä keinoja tukea palaajien kestävää uudelleenkotoutumista.

Muuttuneessa turvallisuustilanteessa on entistä tärkeämpää, että Suomi kehittää muutto- liikkeen ennakkointia ja varautuu pitkäjänteisesti maahanmuuton poikkeustilanteisiin. Laajamittaiseen maahantuloon vastaamiseksi on turvattava viranomaisten roolien selkeys, yhteistyö, hyvä viestintä sekä riittävät resurssit.

Ulkomaalaistaustaisten osuus väestöstä on Suomessa edelleen selvästi pienempi kuin useimmissa EU-maissa. Suomalainen yhteiskunta ja kulttuuri muuttuvat, kun maahanmuutto edelleen lisääntyy. Suomen tulee onnistua tukemaan maahanmuuttajien pääsyä osaksi yhteiskuntaamme. Etenkin pakolaistaustaisten Suomeen saapuneiden kotoutumista tulee tehostaa ja hyödyntää heidän panostaan työmarkkinoilla aiempaa tehokkaammin. Tärkeää on myös, että pystymme puuttumaan rasismiin sekä syrjäytymiskehityksen kaltaisiin haasteisiin, joilla voi olla yhteiskuntaa laajasti polarisoivia vaikutuksia.

Polarisaatiokehitykseen voi vaikuttaa jatkossa myös ilman oleskeluoikeutta maassa olevien tilanne. Suomessa oleskelee tällä hetkellä Maahanmuuttoviraston arvion mukaan noin 3 000 henkilöä ilman oleskeluoikeutta. Suurin osa heistä on vuosien 2015 ja 2016 muuttoliikkeen aikana tulleita, ja heidän tilanteeseensa tulee löytää ratkaisuja. On tärkeää kyetä ehkäisemään luvattomaan oleskeluun perustuvan ns. varjoyhteiskunnan synty. Laittomaan oleskeluun liittyy monenlaisia riskejä niin ilman oleskeluoikeutta oleville henkilöille kuin koko yhteiskunnalle. He voivat altistua ihmiskaupalle tai muulle hyväksikäytölle taikka syrjäytyä ja ajautua rikollisuuteen.

5.5 Luottamuspääomaa on vahvistettava

Ratkaisujen suuntia:

- Keskeisiltä osiltaan luottamus perustuu siihen, että viranomaiset kykenevät hoitamaan tehtävänsä oikeusvarmasti, tehokkaasti ja luottamusta herättäen kaikissa mahdollisissa tilanteissa. Luottamuksen ylläpitämiseksi meidän tulee turvata sisäisen turvallisuuden palveluiden alueellinen kattavuus ja toimivuus sekä viranomaisten näkyvyys.
- Viranomaisten ja päättäjien on vahvistettava luottamusta johdonmukaisella ja läpinäkyvällä toiminnalla. Suomella on oltava valmius ja kyky ennakoida ja torjua informaatiovaikuttamista poikkihallinnollisesti viranomaisten mm. yhteistä strategista viestintää vahvistaen.
- Väestön resilienssiä tulee tukea aktiivisella turvallisuusviestinnällä ja varautumiskoulutuksilla.

Luottamus on suomalaisen yhteiskunnan vahva sosiaalinen pääoma, jota on varjeltava. Luottamus on keskeistä hyvinvointiyhteiskunnan toimintakyvylle ja sen tulevaisuudelle. Jos jakolinjat luottamuksen ja turvallisuuden kokemuksessa syvenevät, heikentää tämä suomalaista yhteiskuntaa ja sen kriisinkestävyyttä. Kansalaisten luottamus viranomaisen toimintaan on olennainen osa myös henkisen kriisinkestävyyden ylläpitämistä. Koronapandemian ohella jälleen uusi kriisi koettelee väestön henkistä kestävyyskykyä. Suomalaisista 44 % on huolissaan Ukrainan kriisistä ja sen vaikutuksista. Eniten väestöä huolestuttaa kriisin vaikutukset Suomen talouteen (61 %), maailmanlaajuiseen turvallisuustilanteeseen (47 %) ja Euroopan turvallisuuteen (44 %). Kriisin vaikutuksista Suomen turvallisuudelle on huolissaan 27 % väestöstä.²⁶ Vain 44 % suomalaisista katsoo, että viranomaiset ovat varautuneet hyvin Ukrainan kriisin kaltaisia häiriötilanteita varten ja 27 % on eri tai melko eri mieltä väitteen kanssa.²⁷ Viranomaisten toimintaan ja viestintään kohdistuu erityisesti kriisitilanteissa paljon odotuksia, ja on tärkeää, että ihmisten tarpeisiin pystytään vastaamaan. Viestinnällä voidaan luoda varmuutta ja luottamusta viranomaisten toimintaan ja varautumiseen, joka on Suomessa korkealla tasolla.

Samanaikaisesti rajallisten resurssien myötä esim. harva-alueilla partion saapuminen kestää pidempään, eivätkä viranomaiset kykene välttämättä olemaan samalla tavalla läsnä arjessa kuin aiemmin. Tämän kehityksen ohella luottamusta sisäisen turvallisuuden viranomaisiin haastaa mm. viranomaistehtävien yleinen monimutkaistuminen ja kuormittavuuden kasvu sekä yhteiskunnan monimuotoistuminen. Yhteiskunnassamme on myös aiempaa enemmän ihmisiä, joille luottamus viranomaisiin ei ole itsestäänselvyys. Luottamus syntyy päivittäisissä kohtaamisissa ja siitä, että viranomaiset hoitavat vastuullaan olevat tehtävät tehokkaasti, ymmärrettävästi ja hyvän hallinnon periaatteita noudattaen sekä kohtelevat kaikkia ihmisiä yhdenvertaisesti ja kunnioittavasti. Lisäksi luottamus perustuu sille, että viranomaiset kykenevät hoitamaan tehtävänsä kaikissa mahdollisissa tilanteissa ja luottamuksen ylläpitämiseksi tulee turvata sisäisen turvallisuuden viranomaisten riittävä läsnäolo ja hälytysvaste kaikkialla Suomessa niin normaalioloissa kuin häiriötilanteissa.

Laaja-alaisen vaikuttamisen arvioidaan tulevaisuudessa kasvavan mm. Suomen Nato-jäsenyyssprosessin myötä. Tavoitteena on hämmennyksen kasvattaminen, erilaisten jakolinjojen sekä jännitteiden vahvistaminen ja epäluottamuksen herättäminen. Suomalaisista 20 % on kokenut omakohtaisesti tarkoituksellisen harhaanjohtavaan tietoon erustuvia vaikuttamisyrityksiä internetissä tai sosiaalisessa mediassa viimeisen kuukauden aikana.²⁸ Avoin, monikielinen ja aktiivinen viranomaisviestintä on keskeisessä roolissa myös informaatiovaikuttamisen torjunnassa. Sillä vahvistetaan myös yhteiskunnallista

26 Kansalaispulssi 18.8.2022

27 Kansalaispulssi 18.8.2022

28 Kansalaispulssi 18.8.2022

luottamusta, turvallisuuden tunnetta ja osallisuutta. Näin torjutaan laaja-alaisen vaikuttamisen eri muotoja ja vahvistetaan sosiaalista yhteenkuuluvuutta.

Suomalaisen yhteiskunnan suojautumista informaatiovaikuttamista vastaan on kehitettävä. Kokemuksia voimme hakea esimerkiksi Ruotsin psykologisen puolustuksen virastosta.²⁹ Lisäksi on tärkeää näkyvästi sitoutua vastakkainasetteluja purkavaan toimintatapaan ja rakentavaan vuorovaikutukseen eri väestöryhmien kanssa.

Tiedämme tutkimuksista, kuinka turvallisuuden ja luottamuksen välillä on yhteys. He jotka kokevat elämänsä turvattomaksi, kokevat myös vähäisempää luottamusta turvallisuusviranomaisiin. Vastavuoroisesti korkean turvallisuuden tunteen omaavat luottavat myös turvallisuusviranomaisiin. Tämä polarisoitunut asetelma eri väestöryhmien välillä asettaa haasteita turvallisuuden tunteen ja sisäisen turvallisuuden rakentamiseen sekä takaamiseen. Hyvän turvallisuuden ja turvallisuuden tunteen varmistaminen kaikille ihmisille edellyttää kohdennettuja ratkaisuja eripuolilla maata ja eri väestöryhmille.

29 Viraston (Myndigheten för psykologiskt försvar) tehtävänä on taistella disinformaatiota vastaan. Tavoitteena on tunnistaa analysoida ja reagoida sopimattomaan vaikuttamiseen ja muuhun harhaanjohtavaan tietoon sekä vahvistaa väestön kykyä havaita vaikutuskampanjoita ja disinformaatiota.